

УДК 316.774

ФОРМУВАННЯ ІДЕОЛОГІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ФАКТОР ДИНАМІЧНОГО РОЗВИТКУ І БЕЗПЕКИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ В ХХІ СТОЛІТТІ

Микола Кириченко

*ДВНЗ «Університет менеджменту освіти»
Національної академії правових наук України,
кафедра державної служби і державної служби і менеджменту освіти
вул. Січових Стрільців, 52-а, 04053, м. Київ, Україна*

У статті розглядаються умови формування ідеології інформаційного суспільства з метою створення незалежного, самодостатнього і стабільного існування людини і держави. У суспільстві повинна бути вироблена ідея, що відповідає запитам сучасності і виступає цілісною ідеологією. Головна мета статті – концептуалізація ідеології інформаційного суспільства, яка слугує ідеї інформаційної могутності держави та її стабільності і є ключовим вузлом інформаціогенезису. Увагу сконцентровано на тому, що в основі ідеології інформаційного суспільства – розвиток людини, соціуму, держави, що розвивається, на основі інформатизації як головної мети досягнення державою конкурентоспроможності серед інших держав.

Ключові слова: ідеологія інформаційного суспільства, цінності ідеології, інформаційна могутність держави, конкурентоспроможність, національна могутність держави.

Як свідчить аналіз, умовою незалежної, стабільної і самодостатньої держави є наявність ідеології інформаційного суспільства як фактора динамічного розвитку і безпеки сучасної України в ХХІ столітті. Розробка ідеології інформаційного суспільства є однією з найбільш актуальних проблем і соціально значущих цілей сучасної України, викликані відсутністю системи соціально значимих цінностей, норм і пріоритетів, які можуть стати духовною основою консолідації суспільства і його конкурентоспроможності на світовій арені. Жодна держава, яка керувалася системою принципів загальнонаціональної ідеології, ще не програвала в конкурентній боротьбі держав. Ідеологія інформаційного суспільства – це першопочаток нашої свідомості і всієї суспільно значимої діяльності, будь-яких ідей, підходів, концепцій, стратегій, програм і проєктів, механізмів і технологій їх реалізації. Без головного вектора, яким є ідеологія як спрямовуюча сила динамічного розвитку держави та її національної безпеки, країна не може бути стабільною, так як більшість проблем, цілей і задач є невирішеними через безсистемність, незавершеність і, зрештою, відсутність смислів і можливостей досягнення очікуваних результатів.

Формування ідеології інформаційного суспільства як фактор динамічного розвитку і безпеки сучасної України в ХХІ столітті відповідає духу і цілям побудови інформаційного суспільства з його багатоманітністю цілей. У цьому разі успішним прикладом можуть слугувати Китай та Індія, які створили альтернативну національну модель модернізації. Пріоритетом національної ідеології є національні інтереси, модернізація економіки, яка спирається не тільки на запозичені у Заході форми економічного і політичного життя, але й власні соціокультурні та політичні традиції і ресурси. Ключовим моментом таких національних стратегій є міра сполучення західних і національних форм модернізації. Відмітимо, що системи цінностей людини, держави і суспільства є основоположними для формування ідеології інформаційного суспільства.

В останні десятиріччя багато видатних учених серед філософів, політологів, футурологів та інших започаткували аналіз інформаційного суспільства: М. Маклюен, І. Масуда, Д. Делл, О. Тоффлер, М. Кастельс, К. Хіяші. До засновників цього наукового напрямку слід віднести З. Баумана, Д. Белла, Дж. Гелбрейта, Р. Дарендорфа, М. Кастельса, М. Маклюена, Дж. Нейсбіта, А. Портера, Р. Престуса, Ф. Фукуяму, Д. Еймора, А. Етціоні. Зміст терміну розроблено японським ученим К.Хіяші, так як Японія виступила авангардом інформаційного суспільства, підготувавши «Білу книгу з інформаційного суспільства», а у 1972 р. А. Масудою було розроблено проект «План створення інформаційного суспільства». Вони систематизували використання цього терміну: 1) соціально-масове використання досягнень інформаційного суспільства; 2) специфічно-наукові засади інформаційного суспільства; 3) прагматичні виміри використання різноманітних моделей інформаційного суспільства. Значну роль у дослідженні інформаційного суспільства відіграли такі вчені, як В. Андрущенко, О. Данильян, О. Дзьобань, Д. Дубов, С. Жданенко, В. Воронкова, Ю. Калиновський, О. Кивлюк, В. Кремень, С. Мануйлов, Н. Моїсєєв, О.Прудникова, О. Пунченко, Д. Свириденко, О. Соснін, А. Ярошенко. Нам імпонує концепція інформаційного суспільства К. Хіяші в Японії, яка розкривається у дослідженнях В. Воронкової [1, с. 174–179].

Мета дослідження – формування ідеології інформаційного суспільства як фактор динамічного розвитку і безпеки сучасної України в ХХІ столітті.

Цілі дослідження: виявити умови, за яких ідеологія інформаційного суспільства може стати основою незалежної, стабільної і самодостатньої держави; виокремити сфери суспільних відносин, що визначають матриці ідеології інформаційного суспільства, які можуть слугувати фактором динамічного розвитку і безпеки сучасної України в ХХІ столітті; проаналізувати категорію «динамічний розвиток», що може слугувати становленню і розвитку інформаційного суспільства як основа його ідеології; виявити сфери суспільних відносин, що визначають матриці ідеології інформаційного суспільства, які можуть слугувати фактором динамічного розвитку і безпеки сучасної України в ХХІ столітті; виявити системний та інституційний підходи до обґрунтування ключових принципів, що визначають ідеологію інформаційного суспільства як динамічний розвиток держави та безпеки сучасної України.

Звернення до ідеології інформаційного суспільства є основою теоретичної рефлексії, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності країни, в основі розвитку якої лежить інформаційно-інноваційний розвиток, націлений на удосконалення образу життя, покращення добробуту та вирішення насущних проблем, вироблення орієнтиру, мети і смислу життя кожної людини [2, с. 13–26].

В останні роки широко використовується поняття «економіка, що базується на знаннях» («знаннєва економіка»), яка означає, що в основі економічного розвитку основним фактором росту є масштабне використання інтелектуального ресурсу та інновацій – нових знань і технологій. Масова дешева робоча сила практично вже не потрібна, а трудова діяльність має значною мірою творчий характер. Відбувається революційний розвиток технологій, які роблять можливим створення безлюдних технологій у багатьох сферах промисловості та сферах послуг у контексті інформаційної картини світу [3, с. 573–578].

Можемо виокремити сфери суспільних відносин, що визначають матриці ідеології інформаційного суспільства, які можуть слугувати фактором динамічного розвитку і безпеки сучасної України в ХХІ столітті [4, с. 16–25]:

1) економічна – формування нових відносин у сфері виробництва, що базуються на «знаннєвій економіці» та «Інтернет-економіці»;

2) технологічна – формування нової якості технологічного укладу та відповідних технологічних відносин, націлених на формування техносфери та розвиток відповідних наук;

3) управлінська – формування нового ставлення до управління як сфери прийняття управлінських рішень, в основі якого зворотний зв'язок та інформатизація на всіх рівнях по горизонталі і вертикалі;

4) політична – формування нового типу суспільних відносин, що базуються на інформаційно-комунікативному типі спілкування, націленому на толерантність та діалог на рівні держави та людини;

5) соціальна – формування нового соціального класу – середнього – як основи становлення нового типу суспільства – інформаціологічного;

6) світоглядна – формування нового ставлення до світу / Космосу, націленого на нове розуміння людини у Всесвіті та інформаційному соціумі;

7) культурна – формування нових інформаційних цінностей, що породжують культурні форми існування цивілізації та окремої людини як клітинки інформаційного соціуму;

8) гуманітарна – формування нового ставлення до «людського капіталу» як основи формування інтелектуального ресурсу, націленого на розвиток науки, освіти, культури, якості життя народу;

9) екологічна – формування нового ставлення до Природи (споживання, відновлення, збереження природи);

10) геополітична – формування нової якості (типу) держави, що визначає новий тип суспільних відносин на міжнародному рівні, це забезпечує гармонічний розвиток людини, природи, суспільства;

11) національна безпека – захист національних інтересів, боротьба з кіберзлочинністю, розвиток кібертехнологій, що сприяють захисту національних просторів України в контексті нових вимірів загроз, пов'язаних з інформаційно-комунікаційною діяльністю [5, с. 24–34].

У результаті формування ідеології інформаційного суспільства як фактор динамічного розвитку і безпеки сучасної України в XXI столітті слід виокремити функціональні задачі цільові функції, що визначають тип і параметри характеристик конкретних суспільних відносин, які забезпечують її гармонійний розвиток відповідно до традицій та світогляду народу. Основними характеристиками країни, що визначають ідеологію інформаційного суспільства, є параметри характеристик світоглядної та культурної сфер, їх цінностей і традицій, норм і установлень у суспільстві. Лише розуміння сутності і вектора розвитку культурно-світоглядних, гуманітарних та соціальних сфер дозволить формулювати принципи ідеології інформаційного суспільства та формувати елементи комп'ютерної грамотності, починаючи з навчання молодших школярів [6]. І тільки на основі цивілізаційних ознак ідеологій інформаційного суспільства можуть бути сформульовані принципи розвитку її суспільних сфер і країни загалом.

У нашому дослідженні центральною категорією є категорія «розвиток», у контексті якої реалізуються певні історичні можливості в результаті усвідомленої людської діяльності, яка є специфічною людською формою активного ставлення до оточуючого світу, зміст якої складають зміни та перетворення в суспільстві. Тому людська діяльність є необхідною умовою існування суспільства і реальною рушійною силою всього суспільного розвитку. У конкретних умовах розвиток може виступати як носій вищого смислу людського буття і як необхідна умова виживання суспільства, як гальма на шляху реформування і як но-

сій прогресивного начала, рушій розвитку суспільства і держави. Ідеологія інформаційного суспільства є невід'ємною частиною всієї предметної діяльності, зміст якої складає її цілеспрямований розвиток, у його основі – інформаційно-семіотичні виміри інформації як головного тренда інформаційного суспільства [7, с. 57–67].

Ми намагаємося розглянути ідеологію як фактор динамічного розвитку сучасної України. Саме ХХІ століття має стати століттям інформаційного прориву держави, щоб перетворитися в конкурентоспроможну державу, обґрунтувавши ідеологію моделі розвитку та визначивши стратегічні пріоритети і потенційні інтелектуальні, матеріальні та фінансові ресурси. Цілісна, концептуально та системно сформована модель ідеології повинна включати такі взаємопов'язані частини: образ інформаційного суспільства «для всіх» у вигляді формули консолідованої, мобілізуючої суспільно-державної ідеї та системи ключових принципів, що розкривають ціннісні орієнтири суспільства, які визначають магістраль суспільного прогресу; систему принципів побудови цілерационалізованих суспільних і державних інституцій, структур, нормативних актів і механізмів забезпечення розвитку у напрямі руху до «магістралі суспільного розвитку».

Дійсно, з одного боку, без обґрунтування і встановлення концептуальних напрямків динамічного розвитку суспільства у вигляді системи взаємопов'язаних вирішальних принципів суспільного прогресу послідовна діяльність усіх суспільно-державних структур приречена на невдачу. З іншого боку, обґрунтування ціннісних орієнтирів та принципів ідеології динамічного розвитку суспільства та держави не повинен бути ані волюнтаристським, ані романтичним. Нормативно-цільова модель суспільства, як і будь-яка теоретична модель, може бути представлена у вигляді системи принципів, постулатів, частини яких сформулюється на основі узагальнення історичного досвіду та виділення системи цінностей і досягнень, накопичених цивілізацією, введення нових концептуальних імперативів побудови інформаційного суспільства «для всіх». Як відомо, сукупність висхідних постулатів і виведення їх на основі положень створює аксіоматично побудовану модель-теорію, відкриту для подальшого розвитку у рамках сформульованих принципів та аксіом, що вимагає концептуалізації когнітивно-комунікативних вимірів ідеології інформаційного суспільства у гуманітарно-науковому дискурсі ХХІ століття [8, с. 137–141].

Згідно із системним підходом до обґрунтування ключових принципів, що визначають ідеологію інформаційного суспільства як динамічний розвиток держави, слід виділити три аспекти категорії «суспільний прогрес»: 1) соціальний прогрес; 2) економічний прогрес; 3) інформаційний прогрес. У результаті розвитку цих видів прогресу має бути сформована модель ідеології як «соціально-інформаційно орієнтованої держави», що базується на інформації та має своєю метою сформувати інформаційне суспільство як магістраль суспільного розвитку, що включає зміст базових механізмів та принципів забезпечення, відтворення, руху і саморозвитку в економіці. Економічне зростання – це все-таки засіб, а не самоціль розвитку, а соціальні, екологічні та інформаційні цінності є імперативними, тому вони повинні направляти розвиток суспільства згідно з магістральним шляхом розвитку.

Згідно з інституційним підходом до динамічного суспільно-економічного розвитку інформаційного суспільства та вироблення його ідеології зазначимо, що інституційна теорія суспільно-економічного розвитку синтезує економічні, правові, соціологічні аспекти життєдіяльності. В основі інституційної методології закладена ідея синтезу соціологічних, суб'єктивно-психологічних, моральних та економічних аспектів функціонування і розвитку суспільних процесів, що генерують ефект синергії.

Як відмічає М. Максименюк, слід виділити інститути-цінності та інститути-засоби інституційно-комунікативного суспільства як різновиду складної соціальної системи і взаємодії [9, с. 266–278].

Інститути-цінності – це системи норм, що задають напрямок розвитку, у рамках якого повинна здійснюватися життєдіяльність суб'єктів суспільних відносин, їх функціонування і розвиток (їх називають «термінальними цінностями» – *М.К.*), які повинні реалізовуватися інститутами-засобами відповідно до інструментальних цінностей. Інститути-засоби – це система норм, що визначають вимоги до засобів забезпечення життєдіяльності суб'єктів суспільно-економічних відносин. Взаємозв'язок між двома вказаними видами інститутів і конкретними функціональними інститутами регламентують відповідні спектри суспільно-економічних відносин.

На нашу думку, на сучасному етапі розвитку України ідеологія та культура інформаційного суспільства повинна мати консолідований характер і включати концептуальні положення (ідеї) з урахуванням інформаційних взаємозв'язків і взаємодій із різними країнами та їх спільнотами на основі інтеграції соціокультурних принципів, поглядів і положень, які повинні визначати ідеологію інформаційного суспільства [10, с. 44–53]. Необхідно прийняти за основу базову ідею позиціонування держави Україна на інформаційному просторі з базовим постулатом інформаційно-технологічної модернізації економіки та суспільства на інноваційній основі за рахунок інтенсифікації внутрішніх інтелектуальних ресурсів та виходу України на міжнародну арену. Для проведення постійної інтенсивної модернізації країни у різних напрямках за рахунок внутрішніх ресурсів і зовнішніх резервів необхідна духовна зацікавленість населення у максимальному використанні людської праці, талантів народу, технологічних можливостей та природних ресурсів під лозунгом «Інформаційний прорив України». Реалізація можливостей українського суспільства задля прискореної модернізації у політико-економічному та технологічному напрямках ефективна тільки за умови перегляду національної наукової парадигми і забезпечення реалізації національної технологічної (інформаційної) парадигми.

Сфера інформаційної економіки (знаннєвої економіки) займає ключову роль у забезпеченні ідеології інформаційного суспільства та захисту від загроз національної безпеки, що є пріоритетом технологічного розвитку [11, с. 21–30]. В основі ідеології інформаційного суспільства лежить соціальна інформація, яка має велике значення для динамічного розвитку і безпеки сучасної України в ХХІ столітті, яка може бути індикатором (показником) функціонування світової політики, що базується на соціально-економічних аспектах життєвого циклу держави. Функціонування соціальної інформації у світовому процесі слід охарактеризувати такими ознаками: 1) згідно з об'ємом циркуляції: регіональний, національний, континентальний, глобальний; 2) згідно з часом циркуляції: короткостроковий, середньостроковий, довгостроковий; 3) згідно з характеристиками: позитивна, негативна, нейтральна; 4) за допомогою ЗМІ, служб, неформальних зав'язків, дипломатичних джерел, бізнес-структур, комп'ютерних, телекомунікаційних та мобільних мереж; 5) за призначенням: переконання, управління і корекція прийняття рішень, отримання зворотного зв'язку, створення нових цінностей і правил взаємодій тощо.

У ХХІ столітті управління інформаційними потоками перетворюється на вирішальний фактор завоювання, збереження і утримання керівництва та влади. Захист національної безпеки України – народу, території і образу життя – є головною задачею і конструктивним обов'язком уряду та ідеології інформаційного суспільства. Для цього повинна бути створена ефективна система діагностики внутрішньої соціальної інформації за допомогою інформаційних систем.

Головні концепти ідеології інформаційного суспільства повинні бути відображені в загальнодержавних інформаційних та телекомунікаційних системах і орієнтовані на захист таких об'єктів і процесів:

1) засоби і системи інформатизації (засоби обчислювальної техніки, інформаційно-обчислювальні комплекси, мережі і системи – *М.К.*), програмні засоби (операційні системи, системи управління базами даних, інше загальносистемне і прикладне забезпечення – *М.К.*), автоматизовані системи управління, системи зв'язку та передачі даних, що здійснюють прийом, обробку, збереження і передачу інформації органічного доступу, їх інформативні фізичні поля;

2) інформаційні ресурси (ІР), що включають свідчення, які віднесені до державної таємниці і конфіденційної інформації;

3) технічні засоби і системи, що обробляють відкриту інформацію, але розміщені у приміщеннях, у яких обробляється інформація відкритого доступу [12].

Основними загрозами національній безпеці України в загальнодержавних, інформаційних та телекомунікаційних системах є:

1) діяльність спеціальних служб іноземних держав, протизаконна діяльність окремих осіб, спрямована на отримання несанкціонованого доступу до інформації та здійснення контролю за функціонуванням інформаційних та телекомунікаційних систем;

2) порушення встановленого регламенту збору, обробки і передачі інформації, помилки персоналу інформаційних та телекомунікаційних систем, відмова в роботі технічних засобів та програмного забезпечення в інформаційних та телекомунікаційних системах (кібератаки, віруси, відмова комп'ютерної системи в результаті кібератак – *М.К.*);

3) використання несертифікованих відповідно до вимог безпеки засобів і систем інформатизації і зв'язку, а також засобів захисту інформації та контролю їх ефективності, враховуючи вирішення проблем зростаючої ролі інформаційно-комунікаційної функції держави в умовах інформаційного суспільства та шляхи їх вирішення [13, с. 164–176].

Висновки. В усіх сферах управління (державного, регіонального, місцевого, господарського, військового, економічного) повинні відбуватися процеси формування ідеології інформаційного суспільства, так як сучасний етап розвитку суспільства характеризується зростаючою роллю інформаційної сфери, що є сукупністю інформації, інформаційної інфраструктури, суб'єктів, які здійснюють збирання, формування, розповсюдження і використання інформації, а також системи регулювання суспільних відносин, що при цьому виникають. Інформаційна система, виступаючи системоутворюючим фактором життя суспільства, активно впливає на стан суспільства, політичну, економічну, оборонну та безпекову діяльність України. Національна безпека України істотним чином залежить від забезпечення інформаційної безпеки і в процесі розгортання технічного прогресу ця залежність буде постійно зростати.

Отже, ідеологія інформаційного суспільства як фактор динамічного розвитку і безпеки сучасної України в ХХІ столітті є сукупністю інформаційних, організаційних, матеріально-технічних, кадрових ресурсів, призначених для вирішення будь-яких з адач інноваційного науково-технічного розвитку як окремої особистості, так і держави. Сучасний стан динамічного розвитку України та її національної безпеки є результатом взаємодії цілого ряду факторів, що впливають на формування та розвиток ідеології інформаційного суспільства. В її числі помітне місце належить освіті, науці, культурі, інтелігенції (національній еліті) України. Накопичення інноваційного та інтелектуального (наукового) потенціалу та міра його реалізації визначається якістю знань, ефективніс-

ттю використання освітнього потенціалу у практичній діяльності та прагненням до формування ідеології інформаційного суспільства, яка б захищала на рівні держави потреби кожної особистості і формувалася як «ідеологія для всіх».

Список використаної літератури:

1. Воронкова В.Г. Інтернет як глобальна тенденція розвитку інформаційного суспільства / В.Г. Воронкова // *Гілея*. – 2015. – Вип. 93 (2). – С. 174–179.
2. Воронкова В.Г. Концептуалізація інформаційно-комунікативного менеджменту в контексті нелінійно-синергетичної методології / В.Г. Воронкова // *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. – 2016. – Вип. 66. – С. 13–26.
3. Данильян О.Г. Інформаційна картина світу як соціокультурна реальність / О.Г. Данильян // *Гілея*. – 2013. – Вип. 70 (№ 3). – С. 573–578.
4. Данильян О.Г. Інформаційне суспільство: морально-етичний дискурс / О.Г. Данильян // *Інформація і право*. – 2014. – № 1 (10). – С. 16–25.
5. Дзьобань О.П. Інформаційна безпека: нові виміри загроз, пов'язаних із інформаційно-комунікаційною діяльністю / О. П. Дзьобань, О. В. Соснін // *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. – 2015. – Вип. 61. – С. 24–34.
6. Кивлюк О.П. Формування елементів комп'ютерної грамотності молодших школярів: дис. ... канд. пед. наук / О.П. Кивлюк. – Київ, 2017. – 210 с.
7. Кириченко М.О. Інформаційно-семіотичні виміри інформації як головного тренду інформаційного суспільства / М.О. Кириченко // *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. – 2017. – Вип. 68. – С. 57–67.
8. Кириченко М.О. Концептуалізація когнітивно-комунікативних вимірів ідеології інформаційного суспільства у гуманітарно-науковому дискурсі ХХІ століття: методологія дослідження / М.О. Кириченко // *Гілея*. – 2016. – Вип. 116(1). – С. 137–141.
9. Максименюк М.Ю. Інформаційно-комунікативне суспільство як різновид складної соціальної системи і взаємодії / М.Ю. Максименюк // *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. – Запоріжжя. – 2016. – Вип. 66. – С. 266–278.
10. Прудникова О.В. Інформаційна культура інформаційного суспільства: філософський вимір / О.В. Прудникова // *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія «Філософія». – Харків. – 2016. – № 4(31). – С. 44–53.
11. Пунченко О.П. Інформатизація як засіб репрезентації інформаційних ресурсів суспільства / О. П. Пунченко, А. А. Лазаревич // *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. – 2015. – Вип. 63. – С. 21–30.
12. Соснін О.В. Інформаційно-комунікативний менеджмент: зарубіжний та вітчизняний досвід : навч. посіб. / О.В. Соснін, В.Г. Воронкова, В.О. Нікітенко, М.Ю. Максименюк. – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2017. – 316 с.
13. Соснін О.В. Проблеми зростаючої ролі інформаційно-комунікаційної функції держави в умовах інформаційного суспільства та шляхи їх вирішення / О.В. Соснін // *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. Запоріжжя. – 2016. – № 65. – С. 164–176.

**IDEOLOGY AND FORMATION THE INFORMATION SOCIETY
AS A FACTOR OF DYNAMIC DEVELOPMENT
AND MODERN UKRAINE SAFETY IN THE XXI CENTURY**

Mykola Kyrychenko

*State Higher Educational Institution,
University of Educational Management,
National Academy of Educational Sciences of Ukraine,
Department of Public Service and Educational Management
Sichovykh Striltsiv str., 52 A, 04053, Kiev, Ukraine*

The conditions of formation the information society ideology with the goal of creating an independent, self-sufficient and stable existence of human and the state considers in the article. An idea that meets the requirements of modernity and serves as a holistic ideology must be work out in society. The main aim of the article is the conceptualization of the information society ideology that serves the idea of information state power and its stability and is a key node of informational genesis. Author substantiates the essence of the ideology of the information society in the development of human, society, the state, – developed on the base of informatization as a main goal of the state of competitiveness among other states.

Key words: information society ideology, ideology values, information state power, competitiveness, state national power.